

'सुर्यवंशी'

प्रियदर्शिनी तडकोडकार

'वेध' आनी 'सुर्यवंशी' ह्या झेल्यांतली निलबा खांडेकारांची कविता कोंकणी कवितेच्या मळावेली परंपरागत फास्की मोडून वयर सरल्या अशें म्हळ्यार लटीक जावंचें ना. कविता वाचप्यांक आपले वटयां ओडटा ती तिचे कडेन आशिल्ल्या सुघड, चैतन्यशील रुपाक लागून आनी वाचप्यांक अंतर्मुख करूंक लावपी तिचे तांकीक लागून. कवी म्हळ्यार समाजाचो 'थर्मोमिटर'. आपणा भोंवतणी जें घडटा ते विशिंची क्रिया-प्रतिक्रिया उकतावपी. ताका लागून कवी जियेतना आपणालीं कांय मत्तां, आपणालो नदरेकोण आनी आपणा भोंवतणीं जें घडटा ते विशिंची आपणाली प्रतिक्रिया दियत आसता. आपणाल्या दिश्टाव्यान ताका आयिल्ल्या अणभवां फाटलो कलात्मक आशय साहित्याच्या/कवितेच्या माध्यमांतल्यान प्रतिमा, प्रतिकांच्या आधारांन उकतो करीत आसता. खांडेकारांची 'सुर्यवंशी' मेरेनची कविता वाचतना होच अणभव वाचप्यांक आयले बगर रावचोना. तेच बराबर कविच्या संवेदनशील मनाची गवाय ताचे भोंवतणच्या घडणुकांचेर तांचेर जाल्ल्या प्रतिक्रियांतल्यान मेळटा. ह्यो कविता कविचे जिणेंतलें दुख्ख आनी ताका लागून जाल्ली आत्मपिडा हांच्या आधारांन कोंकणी कवितेच्या मळार वेगळेपणान उदून दिसतात. आपणाल्या पयल्या झेल्यांतल्यान सामाजीक जाणविकायेच्यो कविता दिवपी खांडेकार नव्या विचारांक समाजाच्या परिवर्तनाचें साधन मानता. तोच विचारांचो धागो मुखार व्हरपी 'सुर्यवंशी'तल्यो कविता समाजाक अन्याया आड झुजपाक आव्हान करतात, समाजांतले प्रखर वास्तवतायेची जाणविकाय दितना सुर्याची प्रतिमा घेवन क्रांतिच्या उजवाडाचे झळझळीत बाजुचीय वाचप्यांक वळख करून दितात.

सुर्या म्हळ्यार आदिम आनी अंतिम सत्य. प्रखर आनी जळजळीत वास्तव. संवसाराचे दर एके घडणुकेचो तो गवाय. इतलें सर्वव्यापी प्रतीक घेवन आयिल्ल्या ह्या कवितां-झेल्यांत पुराय कवितेचीच प्रतिकात्मकताय सोदल्यार जाता (वाचपी ती आपले पद्दतीन सोदतलेय).

प्रतिमा रुपकात्मक आसता. तिका मनशाच्या भावनांचोय संदर्भ आसता खरो. पूण ती चडशी काव्यात्म भावनेन रसरशिल्ली आसता. ती रसिकांक आपले वटयां ओडटा. हाच्या सांगातान नवेंपण (नाविन्य), जायते अर्थ आनी काव्यात्म अणभवा कडेन एकवट ह्यो तीन गजालीय काव्यात्म प्रतिमेच्यो विशेशतायो म्हूण दाखोवं येतात. कवितेंतल्या प्रतिमांचें स्वरूप पळयतना त्या प्रतिमांचे कवितेंतलें कार्य कितें हें पळयतात आनी कवितेच्या संदर्भांत प्रतिमांची अर्थपुरायताय पळयतात. वाचपी आपुणूच ह्या प्रतिमां फाटल्यान आशिल्ले अर्थ तपासता आनी कविता समजून घेता.

निलबा खांडेकारांचे कवितेंतल्या प्रतिमांचो अर्थ समजून घेतना कविची कविते विशिंची आनी जिणे विशिंची कल्पना कसली तें पळोवप समा जातलें. कवी आपणाले कवितेंतल्यान समकालीन जिणे विशीं भाश्य करता. 'सुर्यवंशी'तल्यो चडश्यो कविता राजकी आनी सामाजीक विशयांक ओंपिल्ल्यो आसात. तांतले अणभव स्वातंत्र्या उपरांतच्या भारतांतल्या समकालीन जिवितांतल्यान घेतिल्ले दिसतात. व्हड सपनां पळोवन 'गांव सोडटना...' कवी "जड मनान ह्या अनवळखी शाराचे फास्केत भितर सरतना / म्हजी कविता आनी ते अजोड संदर्भ / हे गर्देंत सांडत काय?" ही भिरांत मनांत घेवनच आयिल्लो ('गांव सोडटना' - ११०). कवी

आपणाल्या व्यक्तिमत्वाचे घडणुकेंतल्यानूच समाजाक सामकारा वता. हेरांक साद-प्रतिसाद दिता. आनी आपणालो ठसो समाजाचेर/हेरांचेर उठोवपाचो यत्न करीत आसता. ताच्या भावजिविताचेर जातल्या परिणामांतल्यान कविची संवेदनशीलताय दिसता. देखून पोरणो इश्ट खूब तेंपान मेळटकच तो आदल्यो यादी पर्थून नव्यान जियेता. ही भेट म्हळ्यार सुरखाची देण ह्या अणभवान इश्टाक पर्थून मेळपाची आस्त बाळगित म्हणटा - "इश्टा तूं मेळचो परत्यान परतो..."

ह्या कलकलाटांतल्यान सुखावपाक

नव्यान कवितेचें वादळ व्हांवत रावचें

आमचे मजगतीं,

आनी खुबशें मनांतल्या मनांत. (कविता, पा. १५).

व्हड सपनां पळोवन 'मंगल पांडे' सारकेल्या जायत्या जाणांनी आपणालें बलिदान करून देशाक स्वातंत्र्य मेळोवन दिलें. तांच्या "तांबड्या भडंग रगतांत / हळव्या मनाची, निष्ठवान काळजाची सपनां आशिल्लीं", "मंगलक्रंतीचें वर्स तुज्या नांवा सावन सुरु जालें" अशें कवीक दिशिल्लें. पूण काळ गेलो तशें कवीक दिसपाक लागलें तें "व्यर्थ गेल्लें बलिदान."

स्वातंत्र्य मेळ्ळें, आर्थिक सुबत्ता येतली म्हूण विज्ञानाच्या आधारांन औद्योगिकरण जालें. नवीं नगरां आनी म्हानगरां उबीं जालीं, लोकशाय आयली, ह्याच वाठारांत म्हजे संस्कृतीक 'चार चांद' लागिल्ले त्याच वाठारांत आतां हुस्कार घेवप कठीण जालां. "रातीचें पर्व सोंपून फांतोडेचें म्हादार उघडलेंच ना" अशेंच कवीक दिसपाक लागलां ('तशें जालेंच ना', ९३).

लोकशाय आयली पूण ह्या सगळ्यांतल्यान विषमतायच सामान्य भौसाच्या

वांट्याक आयिल्ली कवीन पळयली. मुठभरच मनशां गिरेस्त जालीं, सत्ताधीश जालीं, पूण भौस मात कश्ट, दळदीर, उपासमार, भ्रष्टाचार, बेकारी हांचोच बळी थरला. शारांतल्यान सुशिक्षीत अशिक्षीत बेकारांच्यो बकाल वसत्योच वाडत गेल्यो. "मानवतेचे संगळे अधिकार आमच्या सुवादीन आसतना" हांगा "सदांच मानवतेची हार जाल्या आनी लोकाहित वण्टीवयल्या फास्क्यांनी लोंबकळत रावलां." ही जळटी जाणविकाय कवीक खंती करता. स्वताचें स्वत्व शेणिल्लो मनीस सामको उध्वस्त जावन रावला ह्या विचारान "आतां कसो हक्क सांगपाचो तांणी परजळिल्ल्या / ह्या सुर्यवाद्या उजवाडाचेर ? त्या सुर्यवंशाचेर ?" हे प्रस्न ताचे मुखार उबे रावल्यात आनी "जाच्या आंगांत वासनेचें रगत उसळटालें / ताच्या हातांत सत्ता आयली / लोकशायेच्या दोळ्यांतलीं दुकां / रडून रडून सुकलीं" ('सुर्यवंशी') हें वास्तव सामखारा आयलां.

खांडेकाराच्या घडशा कवितांतल्यान सुर्याचें प्रतीक आयलां. सुर्याची ही प्रतिमा क्रांतिचे शक्तिची उर्बा दिवपी, सामाजीक अन्याया आड बंड करपाचें बळगें दिवपी ही ताची प्रतिमा जायत्या अर्थान कवितेंतल्यान आयल्या. पुराय मनीस संस्कृतायेचो व्यापक संदर्भ घेवन आयिल्ली ही कविता वाचप्यांचे मनोधारणेक बदलून उडोवपाची ताक बाळगिता. सांगातान ताका भोंवतणच्या जिविता कडेन उकल्या दोळ्यांनी पळोवपाचीय शक्त दिता हें ह्या झेल्यांतल्या आनीक कांय कवितां वेल्यान दिसता. 'पंजाब', 'लातूर', 'स्वर्ण जयंतीच्या निमतान', 'हिंदुस्तान', '१९९७' अशा कवितांच्या निमतान देशांत चलिल्ल्या वेगळ्या वेगळ्या राजकीय आनी सामाजीक घडणुकांचेर उजवाड घालून एकविसाव्या शेंकड्यांत आपणालो 'वंश उजागर' करपाचो निश्चय करपाचें आवाहन वाचप्यांक करता.

'कार्ल हेनरीच मार्क्स', 'स्मिता पाटील', 'लेनिन', 'कॉंग्रेस', 'चाणक्य', 'मंगल पांडे', 'कार्ल मार्क्स' अशो सामाजीक आनी इतिहासीक व्यक्ती घेवन कवी प्रतिकाल्मकतायेन भोंवतणच्या समाजाचो अर्थ लायतना दिसता. इतिहासीक व्यक्ती आनी घडणुको घेवन तांचो समकालीन अर्थ लावपांत खांडेकाराची विशेशताय दिसता. हांतुंतल्यानच कविचें समाजा विशिंचें भान आनी अन्याया विशिंचो तिडक ताचे दर कवितेंतल्यान दिसता. शुद्र कृती आनी प्रसंग हांचें रुपडें घेवन ह्या कविता कविची भावस्थिती उकती करतात. तेन्ना ताचे कवितेंत उपहासात्मक सूर उक्तो जाता. ह्या उपहासा फाटली करुणा मात ते उकती करतात ती रांगडे आनी पोजडे शब्दरचनेंतल्यान. कांय कडेन कविता निवेदनात्मक जाल्ल्यान तिचे मदली काव्यात्मकताय शेणिल्ल्याचो अणभव येता.

सांबीत सुंदर छापणावळ आनी सूचक अशें परमेश जोळाव हांचें मुखपृष्ठ आशिल्ल्या ह्या 'सुर्यवंशी' न कोंकणी कवितेच्या मळार क्रांतिची घुडी केळयत दवरपाची नवी आस्त हाडल्या म्हणपाची जाणविकाय मेळटा. काव्य रसिक ह्या झेल्याक फावो तसां येवकार दितले हांतूंत दुबाव दिसना.

सुर्यवंशी

निलबा अ. खांडेकार

सुरू प्रकाशन, १९९९

पानां : १२३; मोल : १०० रुपया